

Het informatiebord geeft bezoekers uitleg over waarom De Hoge Veluwe het bos klimaatbestendig en robuust wil maken en afrastering nodig is.

foto: Het Nationale Park De Hoge Veluwe

Hoge Veluwe zet in op gemengd

‘Zichtbaar wild of een stabiel gemengd bos?’ Anderhalf jaar geleden was dit nog een prangende vraag voor Het Nationale Park De Hoge Veluwe (*Vakblad #167*). Nu luidt het antwoord van beheerder Jakob Leidekker: het kan beide tegelijk. Behoud van wildzichtbaarheid is zelfs te realiseren met minder wild. Een lagere wildstand betekent wel een trendbreuk voor het Park, maar is noodzakelijk om het gewenste bos van de toekomst te krijgen. De aanpak staat beschreven in het *Beleidsdocument bos en wild*.

— Ria Dubbeldam en Erwin Al

> In coronatijd kreeg Jakob Leidekker de ruimte om het bosbeheer van het Park eens goed tegen het licht te houden. Al ruim een eeuw is die min of meer op dezelfde leest geschoeid. Het *Beleidsdocument bos en wild* formuleert het als volgt: ‘Het bos dient als leefgebied en voedselbron voor wild dat zich zo natuurlijk mogelijk moet kunnen gedragen, en het bos is onderdeel van een rijk palet aan Veluwse landschappen waar natuurschoon en cultuurhistorie elkaar ontmoeten. Door een duurzame houtoogst draagt het bos bovendien bij aan de financiële exploitatie van het terrein.’ Op zich is het een goed uitgangspunt om een consistent bosbeleid te voeren en niet mee te waaien met elke modegril, vindt Leidekker, maar de klimatologische, milieu- en biodiversiteitsproblemen gecombineerd met een steeds toenemende recreatiedruk dienen zich zo manifest aan, dat er nieuwe wegen ingeslagen moeten worden. Inlandse eiken kwijnen weg als gevolg van de stikstofdepositie. Fijnsparren leggen, net als bij andere natuurterreinen, na drie opeenvolgende hete en droge zomers en door de letterzetter het loodje. De zware februaristormen van dit jaar deden een extra duit in het zakje.

Integrale visie

Voor een nieuwe visie ontleedde Leidekker met zijn medewerkers het huidige bosbeheer, werkte de klassieke doelen biodiversiteit, recreatie en productie opnieuw uit en voegde er twee nieuwe aan toe: milieu en klimaat. Alle puzzelstukjes zette hij in elkaar tot een visie. ‘Mijn conclusie – en dat zal die van elke terreinbeheerder zijn – is dat bos een integrale benadering vereist. Bos is eigenlijk niet op te splitsen in aparte doelen. Houtoogst en klimaat bijvoorbeeld hangen één op één samen. Wij binden met bos CO₂ en oogsten het hout voor de bouwwereld die wil verduurzamen. Hoe mooi is het om te gebruiken wat de natuur ons brengt? Alleen bos ten behoeve van de biodiversiteit is niet te verkopen zolang we in de westerse wereld beslag leggen op hout uit tropisch bos. Door te investeren in divers multifunctioneel bos met productie neemt bovendien de biodiversiteit toe. Als we het goed doen vallen alle doelen goed te combineren. Soms zal het op een plek voor het ene doel een zetje opleveren maar voor het andere een acht, elders ligt de verhouding weer anders. We zullen nooit overal

De Hoge Veluwe gaat de wildstand verlagen om verloofing van het bos een goede kans te geven.

bos met minder wild

op alle punten een tien kunnen scoren. Maar we kunnen tevreden zijn met wat we over het gehele gebied wel weten te realiseren.'

Toekomstbeeld

Leidekker schetst een beeld van De Hoge Veluwe met bossen die variëren in open-dicht, donker-licht en hoog-laag. 'Dit zijn bossen die buitengewoon biodivers, klimaatbestendig en recreatief aantrekkelijk zijn. Als je boomsoorten kiest die daarbij aansluiten en bovendien productief zijn, ben je spekkoper.' Zijn handen jeuken om het aandeel loofbos te vergroten. 'Maar ik gun ons wel de tijd om dit goed te doen, zodat we kunnen ontdekken wat wel en wat niet werkt. Tijd is ook nodig om het nieuwe beleid in onze organisatie te laten landen en eigen te maken.' Momenteel bestaat de 3200 hectare bos van De Hoge Veluwe voor zo'n 87 procent uit grove den, douglas en andere naaldbomen. Welke percentage loofhout het Park nastreeft, staat niet in het beleidsdocument. Leidekker wil zich niet vastpinnen op een concreet getal. 'Bosbeheer is nu eenmaal geen rocket science; je hebt te maken

met veel onzekere factoren. Stel wij zeggen te streven naar ongeveer 50 procent verloofing en het blijkt slechts 40% te zijn, hebben we dan gefaald?' Hoe dan ook, naaldbomen worden niet meer aangeplant. Maar natuurlijke verjonging kan wel worden gespaard. 'Douglas en lariks zijn mooie productiebomen. Als die in de verjonging meekomen, waarom zouden we die dan weghalen? Ze leveren kwalitatief goed hout op.'

Bloeiende en vruchtdragende soorten

Het Park is vorig jaar al begonnen met de uitvoering van het *Beleidsdocument bos en wild*, gestimuleerd door een rijkssubsidie van € 900.000 voor bosvorming. Die gelden zijn bedoeld voor de vervanging van de 40 hectare (vrijwel) dode fijnsparren door loofboomsoorten. 'We planten veel bloeiende en vruchtdragende soorten aan, wat goed is voor insecten, muizen, vogels enzovoort. Het was een zoektocht om goed groeiende soorten te vinden die bij alle doelen en de bodems passen. Er zitten ook exoten tussen zoals Amerikaanse eik, omdat die het hier goed doet. Om inländse eik op gang te helpen, planten

we die samen aan met de *quick release*-soorten ratelpopulier en boswilg. Die kunnen met hun relatief beter verteerbare strooisel bijdragen aan de bodemverbetering. Ratelpopulier en boswilg zijn misschien zelfs de redding voor de inländse eik. Berk heeft hernieuwde aandacht, daar groeit de inländse eik goed onder. Met deze soorten ontstaat hopelijk snel een gevarieerd bos.' Leidekker erkent dat boswilg op de arme zandgronden van het Park een uitdaging is, maar wil het zeker proberen. Net als her en der een kers. 'We kunnen er lang over praten dat boswilg en kers lastig zijn, maar het ook gewoon gaan doen. We planten ook acacia mee en tamme kastanje. Die geven hartstikke mooi hout.'

Monitoring van bosontwikkeling

De meeste soorten worden groepsgewijs geplant en de locaties worden in GIS vastgelegd, zodat de ontwikkeling goed is te monitoren. In deze groepen krijgen sommige bomen bij wijze van experiment een iets grotere koker en groter plantgat, waarin behalve een boomvormer ook een hazelaarstruik wordt geplant en steenmeel wordt

Links en rechts: individuele aanplant in een berkenopstand. Foto links: op de voorgrond een acacia. Deze bomen hebben geen hazelaar bijgeplant gekregen. Verderop in de opstand is dit wel gebeurd.

gegeven, beide als maatregel voor extra bodemverbetering. Plantgatverbetering met steenmeel draagt het risico in zich dat de wortelontwikkeling zich daar concentreert, waardoor bomen instabiel kunnen worden. Een optie die niet is overwogen, is om het steenmeel in een cirkel verder van de boom aan te brengen, waardoor het langzamerhand richting het wortelstelsel diffundeert en het wortelstelsel wordt gestimuleerd zich in de breedte te ontwikkelen. 'Laten we eerst maar eens kijken wat het meeplanten van hazelaar en plantgatverbetering doet', vindt Leidekker. Overigens ziet hij steenmeel als een van de mogelijke oplossingen en zeker niet als zaligmakend. 'Stofjes als steenmeel werken wel maar niet overal. Bovendien is het mogelijk op den duur niet zo duurzaam voor het complexe bodemsysteem met schimmels, bacteriën en bodemorganismen. Wellicht dat de bodem door steenmeel uit balans raakt. De bodemverzuring is in dertig jaar opgebouwd, laten we ook de tijd nemen om na te denken welke maatregelen zinvol zijn.' Om de mogelijkheden verder te verkennen is er het voorstel dat het NIOO experimenteren met bodemtransplantatie in de fijnsparrenplots die momenteel worden omgevormd tot loofhout. Een aio zal het effect van het enten van gezonde bodem van elders met het erin aanwezige bodemleven bestuderen op specifieke plekken en

ook onderzoeken of het toevoegen van additieven als steenmeel en kalk een goede uitwerking heeft. Leidekker: 'Ik ben ervan overtuigd geraakt dat het belangrijk is om meer te focussen op het bodemleven. Wij zijn vooral bezig met wat we bovengronds zien. Laten we eerst zorgen voor een goed fundament, net als bij een huis.'

Wildbeheersing

De verloofing is ingezet, maar hoe denkt het Park de smakelijke aanplant te beschermen tegen hert en ree? Leidekker: 'Zolang de wilddruk zo hoog is als nu, zullen we de percelen afrasteren. Dat doen we op de authentieke manier met 2 meter hoge rasters. Elektrische afrastering blijkt erg onderhoudsgevoelig. Verder zet ik er iets naast: wildbeheersing. Doen we dat niet, dan zou op den duur 20 procent van het totale bosoppervlak in het raster staan. Recreatief is dat niet aantrekkelijk.' Een lagere wildstand dus, een trendbreuk voor De Hoge Veluwe. 'De afgelopen dertig jaar hebben terreinbeherende organisaties, waaronder de onze, prioriteit gegeven aan de wildbelevingswens van de recreant. De wildstanden zijn onder andere daardoor zo opgelopen dat de bosverjonging is gestopt. Langzamerhand zie je een kentering in deze houding, zeker bij ons. We denken verlagening van de wildstand zodanig te kunnen bewerkstelligen, dat het wild toch zichtbaar blijft.'

In het beleidsdocument schetst het Park hoe ze dat voor zich ziet. De wat rijkere gronden – de Kemperberg en Hoenderloo – zijn bestemd voor de ontwikkeling van gemengd bos. Daar zal consequent een groot deel van het wild worden geschoten. De verwachting is dat het wild zich daar nog nauwelijks zal laten zien en op plekken elders zullen gaan verblijven waar ze met rust worden gelaten: de wildobservatieplekken in het midden van het Park, waar bezoekers het wild al volop kunnen waarnemen. Door het continue afschot in de gemengde bossen en de lagere wildstand, voorkomt het Park een wildgroei aan rasters en krijgt tevens verloofing een kans. Welke wildstand past bij het gewenste resultaat, is voor Leidekker een vraag die hij nog niet kan beantwoorden. Het is een kwestie van proefondervindelijk ontdekken. 'We kijken naar wildzichtbaarheid en naar hoeveel dieren we nodig hebben voor de begrazing, vooral in de open terreinen maar ook in het bos. Het gaat mij om het effect van elke diersoort op het bossysteem. We moeten af van de voorjaarsstanden en veel meer kijken naar welk effect we waarnemen en daar op inspelen, net zoals eigenlijk overal elders in Europa gebeurt. Het gaat om de schade die het wild veroorzaakt, niet om het aantal dieren dat geteld is. Elke bek is er één, ook als die niet meegeteld is.'

Wolf

Met de jachtopzichters zijn inmiddels diverse gesprekken gevoerd om de wildstand te verlagen. Ze zijn zich het belang ervan gaan inzien en geven aan dat het moet lukken. Maar nu de wolf zich in het Park gevestigd heeft, gaat het wild zich mogelijk anders gedragen en zich minder voorspelbaar door jagers laten sturen naar de delen van het Park waar ze vanuit beheerospunt welkom zijn. Leiddekker: 'De wolf loopt dwars door onze plannen voor een lagere wildstand heen. Hij kan ook zoveel effect hebben dat onze wildpopulaties onder het minimum duiken. In een paar maand tijd zijn tientallen van onze driehonderd moeflons dood teruggevonden. We hebben daarom een deel geëvacueerd en er zo'n veertig hopelijk veilig achter een wolfkerend raster gezet. Nu de moeflons hun werk niet meer kunnen doen, zal dat een ongewenst ecologisch effect opleveren voor het heidebeheer en behoud van de daarin voorkomende biodiversiteit. Er is weliswaar nog veel ander wild – ree en hert –, maar die hebben een heel ander vreetgedrag en vervangen de rol van de moeflon in het heidebeheer dus niet.' En verder: wanneer er meer wolven komen binnen

het raster van de Hoge Veluwe, vreest het Park dat de herten- en zwijnenstand op den duur zelfs kan inklappen. Een wolvenroedel heeft namelijk een territorium nodig van circa 20.000 hectare, veel meer dan de 5500 hectare van De Hoge Veluwe. Bovendien kan het wild het afgerasterde Park niet uit. 'Het inklappen van de wildstand is niet alleen ongewenst voor de wildebeleving, herten en wilde zwijnen vervullen ook een functie in ons boscossysteem.'

Om het wild in het Park te beschermen ligt er nu een opmerkelijk voorstel: 'Laten we daar waar men het wil de Veluwe tot wolvegebied verklaren en De Hoge Veluwe hiervan uitzonderen. Dan kunnen we kijken wat waar gebeurt en ervan leren. We kennen immers het effect van de wolf niet voor de moderne Nederlandse situatie. Klopt het dat de wolf ook hier goed uitpakt voor de bosverjonging? Onze overtuiging is: hoe voller het landschap, hoe meer je als mens gecontroleerd moet ingrijpen om het zeldzame te behouden. Nederland is als het ware een groene stad met de Veluwe als stadspark, daarbinnen moeten we voorzichtig met de belangrijke natuurwaarden omgaan en bosverjonging en wilddruk moeten

reguleren. Of de wolf hierin past is nog zeer de vraag. Bedenk ook dat veel mensen bang zijn voor de wolf en ervan verzekerd willen zijn dat ze hem op De Hoge Veluwe niet tegenkomen, ook niet de kadavers die ze achterlaten. Laten we om dit soort redenen delen van de Veluwe buiten zijn invloed houden ter vergelijking. Als blijkt dat de wolf wél een gunstige invloed heeft, die in ons uitgerasterde gebied ontbreekt, is dat een nieuwe situatie en moeten we op basis van de kennis op dat moment handelen. Maar als blijkt dat de wolf in ons landschap heel anders uitpakt dan de ontwikkelingen elders ons doen geloven, hebben we toch op een deel van de Veluwe de wildpopulaties beschermd en de daarmee samenhangende biodiversiteit behouden.'

redactie@vakbladnl.nl

Voor het Beleidsdocument bos en wild zie www.hogeveluwe.nl

Aanplant van divers bosplantsoen in een voormalig fijnsparrenopstand. Op de voorgrond tamme kastanje. De aanplant wordt tegen wildvraat beschermd door een hoog raster rondom het perceel.

Een deel van de bomen krijgt als experiment steenmeel toegediend.